

Гула Л. И. Лексеми для обозначения единиц измерения длины и веса в украинском языке XVI – XVII вв.

Аннотация

В статье рассматривается лексико-семантическая группа названий единиц измерения длины и массы, которые зафиксированы в актовых книгах XVI – XVII веков. Определяется специфика лексико-семантических отношений в рамках тематической группы. Выясняется роль заимствованных слов в формировании названий единиц измерения в украинском языке.

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, метрическая система лексики, единицы измерения антропометрического происхождения.

**Gula L. I. Metrical units of length and weight in ukrainian language in the XVI – XVII century
Summary**

Article is devoted to the research of lexico-semantic group of length and weight terms, which is fixed in act books of XVI – XVII centuries. Specific features of lexico-semantic ratio are determined. While researching was found out the composition and the sources of metrical units, analyzed conformity of interior organization, researched system relation, ascertained specificity of evolution and functioning of lexical system as linguistic unit. The extralinguistic and intralinguistic factors, which influenced on the formation of the metrical units of length and weight vocabulary of the Ukrainian language are defined. The associative fields of the metrical units were obtained during the conducting of the free associative experiment are analysed. The many-sided consideration of the terminological material has allowed to find out regularities of formation of the Ukrainian metrical terminology and ways of enriching the analysed terminology. The complex analysis of the Ukrainian metrical terminology gives a clear explanation of system organization not only of length and weight terms, determines the different types relationships between them in its limits but also terminology in general.

Also was proposed lexico-thematic, structural and grammatical classification of lexical material. Role of lone words in forming of length and weight terms in Ukrainian language is defined. The essential changes are observed in the thematic group of length and weight.

Key words: lexico-semantic group, metrical system, terms of anthropometrical origin.

УДК 811.111'36

**Дмитрошкін Д. Е.,
викладач кафедри практики іноземної мови
та методики викладання
Хмельницького національного університету
E-mail: danny.nj4@gmail.com**

**ОКАЗІОНАЛЬНІ ПРИКМЕТНИКИ ІЗ СУФІКСАМИ -ING ТА -ED В
АМЕРИКАНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ**

В статті розглянуто okazіональні складні прикметники в американському спортивному дискурсі. Автор зосереджує увагу на складних лексичних утвореннях із суфіксами -ing та -ed. Виділено основні групи okazіональних прикметників спортивного дискурсу за характером їх компонентів. Проаналізовано семантичні процеси утворення лексичних одиниць цього типу. Виокремлено найбільш продуктивні моделі okazіональних складних прикметників у мові спорту.

Ключові слова: okazіональний прикметник, продуктивні моделі, полілексемні одиниці, спортивний дискурс.

Виникнення okazіоналізмів у терміносистемі спорту визначається необхідністю номінації явищ, речей чи людей, які існують, але не мають вербального вираження, наприклад *tailspin*, *side-arm*. Okazіоналізми у спортивному дискурсі утворюються автором не лише з номінативною [2], а здебільшого зі стилістичною метою, прагненням автора не лише донести до слухача або читача інформацію, вміщену в повідомленні, а і створювати та передавати певні емоції, почуття (*3-love*, *Bronx Bombers*, *redash*). При відборі мовного матеріалу автор керується двома протилежними тенденціями: надлишковості – інтенцією адресанту якнайповніше передати опис події, явища чи речі,

та економії – досягти цієї мети з використанням якнайменшої кількості мовних засобів, щоб не допустити надмірного інформаційного накопичення комунікативного простору, що ускладнює розуміння та інтерпретацію тексту адресатом (*short-yardage, to spiderman, three-bagger*).

Складні слова, утворені за моделями $n + PI$ і $a(adv) + PI$, займають помітне місце у словниковому складі сучасного американського спортивного дискурсу. С. Поттер вважає подібні утворення парасинтетичними прикметниками і говорить, що вони досить часто зустрічаються в англійській мові [3, с. 63].

Цьому корпусу слів приділена певна увага в лінгвістичній літературі, при цьому автори зазвичай зосереджують свою увагу на їхній граматичній природі, а також на вирішенні питання про те, чи є вони складними словами або словосполученнями (Д. Крофт, Г. Марчанд), що неминуче залишає в тіні лексичну характеристику даних слів. М. І. Бродська, описуючи лексичні властивості складних слів моделі $n + PI$, висловила думку про те, що вказані утворення є: 1) складними прикметниками, а не дієприкметниками, оскільки під дієприкметниками ми розуміємо віддієслівні форми, а відповідних складних дієслів для таких складних слів в англійській мові не зафіксовано (*tie-breaking, season-opening*); 2) складними словами, оскільки вони цілісно оформлені (їхні компоненти – кореневі основи, а не слова; порядок компонентів відрізняється від порядку слів у словосполученні, тобто є асинтетичними (*highsticking*, але не *sticking high*); компоненти не можуть вступати в сепаратні синтаксичні зв'язки; неможлива побудова *strong highsticking* [3].

Важливим аспектом, на нашу думку, є аналіз таких лексичних одиниць у контексті, а не методом вибірки із лексикографічних джерел. Під час дослідження складнопохідних одиниць із суфіксами **-ing** та **-ed** ми спирались на контекст як основне джерело інформації про такі лексичні одиниці і використовували автентичні тексти, зокрема американську спортивну пресу, тексти Інтернет-видань, усні повідомлення спортивних коментаторів. Віддієслівний компонент може поєднуватися із субстантивною, ад'єктивною або адвербіальною основами: *ball-carrying player* – 'гравець, що володіє м'ячем; гравець, який вміє тримати м'яч та швидко бігати' [6]. Структурно-складні утворення, утворені за моделлю $a(adv) + PI$, виражають якість, властивість за допомогою складання компонентів, семантичні відношення між якими відповідають синтаксичним відношенням сполучного дієслова і предикативного компоненту (*fast-running, strong-hitting, quick-passing*) [7].

Продуктивність моделей $a(adv) + PI$ і $n + PI$ засвідчують численні приклади складних прикметників, не зареєстрованих у словниках і таких, що спонтанно виникають у практиці повсякденного спілкування: *low-paying, long-suffering, hard-hitting*. Найпродуктивнішою є модель $n + PI$. Частина лексем цього типу, отримавши статус стійких одиниць, зафіксована у словниках [5].

Часто у словах такого типу ми спостерігаємо переосмислення інших компонентів: дієприкметники вживаються не в їх прямому значенні, наприклад, *head-hunting* ('часті, високі удари шайбою'), *home-cooking* ('домашня перевага'). У слові *flame-throwing*, яке має значення 'гравець, що сильно подає', переосмислено обидва компоненти. Цікавим у цьому відношенні є формування слова *cliff-hanging*. Іменник *cliff-hanger*, яким мотивується його значення, позначає багатосерійний фільм, кожна серія якого закінчується драматичним епізодом, залишаючи глядача в невіданні відносно його результату (наприклад, герой, що висить на краю скелі). Похідний прикметник *cliff-hanging* (ймовірно, через стадію гіпотетичного дієслова *cliff-hang*) вживається для характеристики чогось небезпечного, що захоплює дух і т. п., наприклад, *cliff-hanging situation (momentum): The powerplay in the very end of the 2nd period brings up a cliff-hanging situation in the beginning in the 3rd* [8]. Крім того, низка прикметників-комполит носить метафоричний характер: *a back-breaking play* [5, с. 32].

У сучасній англійській мові виділяються дві групи назв дії, що належать до структурно-складних утворень а) до іменних (атрибутивних) і б) до об'єктно-обставинних синтагм. Приклади: а) *goal-shooting, lamp-lighting, motor-racing*; б) *glove-save, baserun*. Деякі складні і складнопохідні імена дії є своєрідними семантичними конденсатами корелятивних стійких словосполучень і фразеологічних зворотів, багато з яких утворилися шляхом лексикалізації синтаксичних конструкцій, пропустивши стадію утворення дієслова, наприклад: *finger-rolling* – 'м'який кидок з-під кошика'. Структурно-складні

назви дії, що функціонують у різних лексико-стилістичних шарах, в основному представлені моделями $n + PI$ і $a(adv) + PI$: *block-holding* – 'утримання блоку, стійкість при обороні'. У сучасній англійській мові надзвичайно широко використовуються складні імена дії (nomina actionis) моделі $n + PI$ у газетно-публіцистичному стилі, що свідчить про необмежену продуктивність і високу деривативну релевантність вказаних лексем, зумовлену невичерпністю джерела мотивації цих складних утворень і їх соціальною детермінованістю (*stick-hacking, shoot-fighting, fence-busting, base-running, cherry-picking, penalty-killing, stickdeking, work-loading, credit-earning, play-making, ball-cutting*) [4].

Оказіональні структурно-складні утворення із суфіксом **-ed** в американському спортивному дискурсі також є багаточисленними. Їхня okazіональність визначається вживанням лише в усному мовленні спортивних коментаторів і незакріпленості в лексикографічних джерелах. М. М. Полюжин і Л. Ф. Омельченко поділяють такі утворення на дві групи за характером їх компонентів: 1) утворення, в яких другим компонентом є дієслівна основа $n + (v+ed)$, $a(adv) + (v+ed)$; 2) утворення, в яких другим компонентом є основа іменника $(n + n) + ed$ ($a + n) + ed$. Також вони наголошують на тому, що об'єднання утворень цього типу під загальним умовним найменуванням $s + s + ed$ (*stem + stem + ed*) зовсім не означає, що всі ці утворення складаються з однорідних компонентів. Деякі з них традиційно розглядаються як складні слова, наприклад, *league-controlled*, де суфікс **-ed** стосується лише другого компонента (*controlled*). В інших випадках суфікс **-ed** є словотвірним і оформляє все утворення як складнопохідне слово (*short + hand) + ed*. В. В. Болховітінов ділить утворення типу $s + s + ed$ на вільні і напіввільні словосполучення (типу *smoothly-passed, still-desired*), складні і складнопохідні слова (типу *deke-beaten, stick-checked*). На його думку, утворення типу «основа прислівника + дієприкметник II» дійсно є словосполученнями: вони вільно конструюються у процесі мовлення, обидва компоненти зберігають свою граматичну і семантичну самостійність (*quick-scored, heavy-batteled*) [5].

У низці випадків (наприклад, у *buttonhooked*), зважаючи на збіг форм, важко визначити, чи є другий компонент дієслівною основою, чи основою іменника, що свідчить про дію принципу еквіфінальності в композитології [1, с. 69–79].

Композити вказаної моделі у більшості випадків належать до неідіоматичних лексем і поділяються на дві кількісно нерівні групи: структурно-мотивовані і структурно-немотивовані слова. Перші складають переважну більшість, другі представлені окремими прикладами (*bank-shot* – an accurate shot that bounced off the glassboard; *handcuffed* – a hard shot to the ground). До структурно-мотивованих композитів належать утворення на зразок: *Detroit-owned, sweat-drenched*.

Ми розглянули і проаналізували різні моделі та випадки вживання складних лексичних одиниць у текстах спортивної тематики. На нашу думку, варто відкинути суперечки стосовно того, чи є лексичні одиниці такого типу складними словами, чи сполученнями. У контексті американського спортивного дискурсу ми чітко бачимо те, що ці утворення функціонують як окремі одиниці, що можуть виражати різні ознаки та підсилювати образність. Досі залишається невизначеним питання відносно okazіональної природи лексичних одиниць такого типу. Чимало їх закріплено в лексикографічних джерелах, але з урахуванням способу їх утворення та можливості виникнення невизначеної кількості лексем ми відносимо їх до розряду okazіональних.

Список використаної літератури

1. Дмитрошкін Д. Е. Оказіональні композити в сучасному американському спортивному дискурсі / Д. Е. Дмитрошкін // Збірник наукових праць Київського міжнародного університету. – К., 2009. – С. 63–79.
2. Левицкий А. Э. Функциональные изменения в системе номинативных единиц современного английского языка: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 – германские языки / А. Э. Левицкий. – К., 1999. – 396 с.
3. Омельченко Л. Ф. Семантична структура англійських композитних дериватів / Л. Ф. Омельченко, Н. М. Максимчук, І. А. Онищенко // Вісник ХНУ. – Х., 2006. – № 725. – С. 77–81.
4. Полюжин М. М. Бахуврихи у сучасній англійській мові: навчальний посібник / М. М. Полюжин, Л. Ф. Омельченко. – Ужгород: Ужгор. нац. ун-т, 2004. – 60 с.
5. Полюжин М. М. Функциональное словосложение и префиксальные ономаσιологические категории в английском языке / М. М. Полюжин, Л. Ф. Омельченко. – Ужгород, 1997. – 59 с.

Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Випуск дев'ятий. – 2015 р.

6. Borer H. V +ing: It walks like an adjective, it talks like an adjective / H. Borer // Linguistic Inquiry 2. – 1990. – P. 95–103.
7. Fabb N. Compounding / N. Fabb [Електронний ресурс] / N. Fabb. – Режим доступу: <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/bp/fabb-compounds.pdf>
8. Webster's Sports Dictionary. – Springfield, Massachusetts, USA: Merriam-Webster Inc., 1976. – 503 p.

Дмитрошкин Д. Э. Окказиональные прилагательные с суффиксами -ing и -ed в американском спортивном дискурсе

Аннотация

В статье рассмотрены окказиональные сложные прилагательные в американском спортивном дискурсе. Автор обращает внимание на сложные лексические единицы с суффиксами -ing и -ed. Выделены основные группы окказиональных прилагательных спортивного дискурса согласно характеру их компонентов. Проанализировано семантические процессы образования сложных прилагательных данного типа. Выделено наиболее продуктивные модели окказиональных прилагательных в языке спорта.

Ключевые слова: окказиональное прилагательное, продуктивные модели, полилексемные единицы, спортивный дискурс.

Dmytroshkin D. E. Occasional Adjectives with Suffixes -ing and -ed in American Sports Discourse Summary

The article deals with occasional compound adjectives in American sports discourse. The author highlights compound lexical units containing suffixes -ing and -ed. Basic groups of occasional adjectives of American sports discourse based on the character of their components have been pointed out. The semantic processes of the formation of lexical units of this type have been analyzed. The most productive models occasional compound adjectives in the language of sports have been pointed out.

While using occasional compound, the author considers two opposite tendencies – redundancy i.e. the intention of the addresser to describe the action or phenomenon as detailed as possible, and economy – to reach this goal with minimum language means used in order not to make communicational field redundant with information which makes it more complicated for the addressee to understand it.

Numerous examples show the productivity of a(adv) + PI and n + PI models which are not registered in dictionaries and appear spontaneously in everyday communication. N + Pi models may be defined as compound adjectives and not pure participles as participles are built on verbs and there no compound verbs for these compound lexemes in English. These constructions may also be defined as compound words as they are marked as units.

Occasional compound units with suffix -ed may be grouped into units with verb root as the second component; and units with a noun as the second component. They should be considered as free and semi-bound lexical units; compounds and derived compounds.

Key words: occasional adjective, productive models, poly-lexeme units, sports discourse.

УДК 811.161.2'42

**Дуденко О. В., Молодичук О. А.,
кандидати філологічних наук, доценти
кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
E-mail: nusik2009@meta.ua**

КОЛЬОРАТИВИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

У статті проаналізовано кількісний і якісний склад лексико-семантичного поля кольору у художньому дискурсі Ірен Роздобудько (на прикладі романів «Якби» (2012) та «ЛСД. Лицей слухняних дружин» (2013)). Відзначено, що найпродуктивнішою, як і традиційно, є палітра червоного – білого – чорного. Найменш уживаною є сіро-зелена гама. Засвідчено органічне поєднання традиційного й новаторського у використанні кольоративів у художньому мовленні письменниці.

Ключові слова: кольоративи, кольоропозначення, колористична лексика, художній дискурс, Ірен Роздобудько.